

Για την τέχνη και τη ζωή

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΑΤΖΟΥΡΑΚΗΣ,
Τάξη στο χάος, Ζωγραφική, Θέατρο,
Κινηματογράφος, εκδόσεις
Καλειδοσκόπιο, σελ. 336

» Ο Κυριάκος Κατζουράκης είναι μια σύνθετη καλλιτεχνική προσωπικότητα. Υπηρετεί εδώ και χρόνια διαφορετικές μορφές της έκφρασης και αναζητά μέσα από τις εκλεκτικές του συγγενείες, τους δεσμούς της τέχνης με την κοινωνία, του «μαχόμενου» ανθρώπου με τον «αντισυμβατικό» δημιουργό, του προσωπικού ιδιώματος με το δημόσιο και το κοινό. Ταυτόχρονα με την αναδρομική του έκθεση στο Μουσείο Μπενάκη, εκδόθηκε το βιβλίο του «Τάξη στο Χάος». Είναι μια «κατάθεση ψυχής» για μια συ-

ΤΗΣ ΛΗΔΑΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

νειδητή στάση ζωής. Εμπεριέχει το σύνολο της δράσης του ως καλλιτέχνη και αριστερού ανθρώπου. Συνοψίζει το λόγο του σε μια φράση που ανακάλυψα στη σελίδα 62: «Ο καλλιτέχνης ψάχνει διαρκώς το θέμα και τη φόρμα του στον κοινωνικό χώρο και τον κοινωνικό κόσμο».

«Αυτό ως σκέψη», μας είπε ο Κατζουράκης, «έχει διατυπωθεί τα χρόνια του Βίλχελμ Ράιχ και του Βάλτερ Μπένγνιγαν και είναι αντικείμενο μελέτης πολλών καλλιτεχνών. Δεν είμαι θεωρητικός και μόνον εμπειρικά μπορώ να υπερασπιστώ διάφορες ιδέες και ισχυρισμούς. Κάτι που όμως γνωρίζω είναι ότι ο «όλη μου η διαδρομή το υλικό που χρησιμοποιούσα ερχόταν απ' τον κοινωνικό περίγυρο, αλλά η έρευνα της φόρμας πάντα ήταν σε σύγκρουση μαζί του. Όποτε ο καλλιτέχνης νομίζει ότι κατέκτησε τη φόρμα του, αναδεικνύει έναν ψεύτικο μέρος του εαυτού του, αυτό που προσαρμόζεται στους κανόνες και τους νόμους της πραγματικότητας. Ίσως η φύση των πραγμάτων να είναι έτσι, ίσως η τέχνη να στέκεται απέναντι από τα προϊόντα του κοινωνικού συμβιβασμού. Από την άλλη, υπάρχει το μεγάλο ζήτημα της «πνευματικής επιβίωσης», κάτι που αυτά τα παράξενα σκληρά χρόνια που ζούμε, επιδρά παντού, στην έκφραση, στους τρόπους επικοινωνίας, στον επαναπροσδιορισμό κοινωνικών αυτονόπων».

Η άνοδος του νεοναζισμού στη χώρα μας δεν είναι μόδα, δεν είναι κάτι που περνά με ασπρίνες, είναι βαθιά νόσος που τις ρίζες της ακόμα δεν το λμούμε να διακρίνουμε. Το lifestyle μας αγκαλιάζει εδώ και πολύ καιρό και τα χρόνια της δΐθεν ευεξίας στιγμάτισαν δυο και τρεις γενιές που σήμερα ασκούν πολιτική εξουσία. Εκεί μέσα κατοικούν και κατοικεί ο φασισμός, ο ρατσισμός, ο αντιφεμινισμός, η απαξίωση του ανθρωπισμού, η αδιαφορία, η αδράνεια, ο ραγιαδισμός, το σύμπλεγμα του τιμωρημένου, το μίσος. Ο λόγος του σημερινού καλλιτέχνη είναι απέναντι ο' αυτήν την πολιτική εξουσία».

Έχω την αίσθηση ότι προσπαθεί, στη συγκεκριμένη συγκυρία, να βάλει μια «Τάξη στο χάος», το εσωτερικό, το κοινωνικό, το πολιτικό. Έτσι όπως ανέκαθεν το πράττιον οι καλλιτέχνες σε περιόδους κρίσης. Ο Κατζουράκης όμως ανατρέπει το σκεπτικό μου:

«Η σύμπτωση με την κρίση», δηλώνει, «δεν είναι και τόσο χρήσιμη, ούτε όταν ζωγραφίζεις ούτε όταν γράφεις, μάλλον το αντίθετο. Η ψυχική προεμία είναι πολύτιμη όταν προσπαθείς να είσαι εξωστρεφής και ειλικρινής μαζί. Ψυχική προεμία δεν υπάρχει πουθενά, το χάος βασιλεύει με τη μορφή κάποιου ασυγκράτητου κτήνους. Το ωραίο-ποιούσαμε ονομάζοντας την αδράνεια απέναντί του. Δόγμα του σοκ. Το χάος είναι στοιχείο που αλλάζει όψεις από στιγμή σε στιγμή, πότε εμφανίζεται με σταυρό και λιβανιστήρι και μαζεύει όλη την άρρωστη πλευρά μας, πότε ανατρέπει κανόνες βασανιστικούς και πότε βασανίζει χωρίς κανόνες. Δεν μπαίνει τάξη στο χάος, αυτό είναι το νόημα της φράσης μου. Είναι κάτι σαν το ταξίδι για το ταξίδι, σαν κάποιον που ονειρεύεται τη γαλήνη ταξιδεύοντας μέσα σε τρικυμώδεις θάλασσες. Όλοι φαντασιώνουμε μια ήρεμη Ευρώπη να ταξιδεύει και αγνοούμε τον καλπάζοντα ταύρο από κάτω της. Πως να μπει τάξη σε κάτι που μόλις πάρει μορφή διαλύει την επόμενη στιγμή; Όλοι φαντασιωνόμαστε τη δημοκρατία στην Ευρώπη των λαών την ίδια στιγμή που βιώνουμε το αντίστροφο. Όλοι γνωρίζουμε το θάνατο, το έγκλημα, τη φρίκη αυτού του νέου πολέμου που ξεκίνησε και φαντασιωνόμαστε κάποια μικρή νίκη μας. Αρκούμαστε σε περιφερειακές αφιμαχίες και αποφεύγουμε την σύγκρουση και τη ρήξη. Ονειρευόμαστε την κανονικότητα ως μάννα εξ ουρανού. Και ποιος δε θέλει την κανονικότητα; Ποιος δεν επιθυμεί την Τάξη; Μόνο ο ταξικός εχθρός, ο οποίος έχει ανάγκη την αταξία, γιατί έτσι κερδοσκοπεί, κλέβει και δολοφονεί αιτωρητί. Και αυτός ο εχθρός έχει όνομα, επίθετο, τηλεφωνο και διεύθυνση, εφημερίδες, κανάλια, τράπεζες και φυσικά άφθονο διαχειριστικό χρήμα. Σκληρό υλικό για σκληρή τέχνη. Σκληρό απ' έξω αλλά απαλό και ζεστό μέσα, γεμάτο μνήμη, προδοκία, ευχές για την επιβίωση του καλού. Ο ποιητής είναι γυμνασμένος να είναι σκληρός, επειδή γνωρίζει το ρόλο του, αλλά η αδράνεια μπορεί να τον κάνει πλαδαρό και εύκολο θύμα».

Η πορεία του Κατζουράκη αποτυπώνεται ως ένας διαρκής πειραματισμός με τα υλικά, τις φόρμες, τις διαφορετικές μορφές της τέχνης: Ζωγραφική, Θέατρο, Σινεμά. Στο βιβλίο μιλάει για τις ειδοποιούς διαφορές τους. Και αυτόματα τίθεται το ερώτημα για το ποια είναι εν τέλει τα σημεία επαφής που προκαλούν την όσμωση. Το ερώτημα, έχει, για τον Κατζουράκη, και ιστορικό ενδιαφέρον:

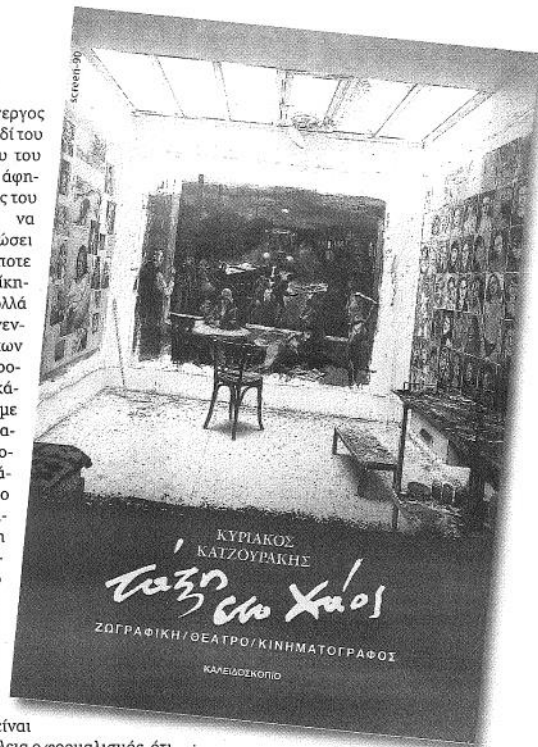
«Όταν ξεκινήσαμε τους Νέους Ρεαλιστές είχαμε τη χούφτα και την προδοσία της Κύπρου. Σήμερα τα πράγματα είναι ακόμη χειρότερα. Εκείνα τα χρόνια κάποιες μικρές ομάδες σαν τη δική μας, από ένστικτο κυρίως, κάπως αντέδρασαν. Σήμερα αυτές οι ομάδες είναι πολύ περισσότερες, πιο ψαγμένες, και έχουν εναλλακτικούς τρόπους έκφρασης - όπως τα μικρά θεατρικά σχήματα και οι εναλλακτικές σκηνές που απειλούνται με εξόντωση. Αισθάνομαι ότι δεν άλλαξε τίποτα, μόνο που μεσολάβησαν κάποια χρόνια εκμετάλλευσης των ιδεών της αριστεράς από τους επαγγελματίες της εξουσίας. Τέλειωσαν τόσο γρήγορα, όσο γρήγορα ήρθαν. Οι πολίτες είναι απροστάτευτοι από τα κελύσματα του νεοφασιστικού λόγου. Δεν θέλει

και πολύ ένας άνεργος που εξόρισαν το παιδί του από τη γνώση, που του πήραν το σπίτι, που άφησαν τους παπούδες του χωρίς περιθάλψη, να σκύψει και να δλώσει υποταγή σε οτιδήποτε του υπόκειται εκδίκηση. Αυτά κι άλλα πολλά είναι τα υλικά που γενούν την όσμωση των τεχνών. Πάντα προσπαθώ να βγάλω κάποια δυνατά εικόνα με λίγα μέσα, είτε ζωγραφίζοντας, είτε κάνοντας σινεμά. Με κάποιο περιεργό τρόπο δημιουργείται φυσικότητα στη σχέση των τεχνών, όταν περιστρέφονται γύρω από συγκεκριμένα θέματα και η αξιοποίηση αυτής της φυσικότητας απαιτεί μελέτη στη φόρμα. Αυτό που ισχυρίζομαι στο βιβλίο είναι ότι δεν είναι πολυτέλεια ο φορμαλισμός, ότι μόνο η φόρμα μπορεί να ολοκληρώσει το έργο κι όχι η πρόθεση του.

Παρ' όλο που έγραφα αυτό το βιβλίο, εξακολουθώ να πιστεύω ότι ένα μεγάλο μέρος στην τέχνη μένει ανεξήγητο, δεν μπορεί να εξηγηθεί, αν δεν παρεξηγηθεί. Ακούγεται, και ίσως είναι, ιδεαλιστικό ή μεταφυσικό. Αλλά μόνο έτσι μπορεί να ερμηνευτεί η διαχρονική δύναμη του Μπρέκετ, μέσα στην ιστορικότητα που γράφτηκε και που αφορά το δικό μας χρονικό διάστημα. Ίσως είναι ανεξήγητο το πως συγγενεύουν διαφορετικοί τρόποι έκφρασης, ίσως να μην χρειάζεται να εξηγηθεί. Υπάρχουν πολλών ειδών καλλιτέχνες, πολλών ειδών εμμονές. Ποτέ δεν είναι καλύτερη μια εμμονή από την άλλη. Ένας απλός στίχος μπορεί να περιλαμβάνει ένα μέρος του εσωτερικού ανθρώπου, ένας άλλος μπορεί να δημιουργεί προϋποθέσεις κι ένα τρίτος μια ιστορικότητα. Ο καλλιτέχνης δεν είναι μόνος του, έχει καλή παρέα και αισθήσεις να την αντιλαμβάνεται».

Διακρίνω στη σκέψη του το δίλημμα «Μοντερνισμός και Ελληνικότητα» που ακόμα διχάζει. Αναγνωρίζω τις γέφυρες που στήνει στο «Δρόμο προς τη Δύση». Αναρωτιέμαι πού μας οδηγεί. Παραθέτω την προσωπική του κατάθεση, μια κατάθεση ψυχής για μια στάση ζωής:

«Το δίλημμα μοντερνισμός ή ελληνικότητα αφορά τους κανόνες ενός παιχνιδιού πρόχειρα σχεδιασμένου. Δεν υφίσταται ως πρόβλημα. Το να γράφει κάποιος στη γλώσσα του δεν τον κάνει εχθρό του μοντερνισμού, είναι τουλάχιστον γελοίο να το φαντάζεται κανείς. Στη δουλειά μου αναφέρομαι στον Θεόφιλο αγκαλισμένο με τον Βελάσθεβ, γιατί θεωρώ τον Θεόφιλο αυθόρμητο αλλά και σπουδαίο τεχνίτη. Κατάφερνε να σχεδιάζει με το χρώμα μέσα σε ολόκληρο πλαικό φως, διατηρώντας το τοπικό χρώμα και κατασκευάζε ιμπρεσιονιστικούς χώρους

χωρίς ιμπρεσιονισμό, κάτι τόσο χαρακτηριστικό στον Βελάσθεβ. Αναφέρομαι στον Τσαρούχη δίπλα στον Ματίς για τη συγγένεια που έχουν με την επιπεδική αντίληψη του χρώματος, αλλά και για την αγάπη τους στο μοντέλο. Η ανθρώπινη φιγούρα στη δουλειά τους είναι σχεδόν πάντα παρούσα και οι δύο είναι λάτρεις της παραδοσιακής αρμονίας. Αυτή η αρμονία σε σχέση με την Τάξη είναι το ζήτημα που με απασχολεί. Υπάρχει αρμονία στη διαδικασία μιας αλλαγής; Τι είναι ένας αρμονικός ήχος; Τι σημαίνει ισορροπία σε μια σύνθεση; Πώς μια σύνθεση χωρίς τόνο, χωρίς βάθος, χωρίς ευκολίες, μπορεί να δημιουργεί προϋποθέσεις; Αυτό δεν είναι εθνικό ομοσπονδιακό ή κεντροαμερικανικό δίλημμα, απλά μέρος μιας έρευνας που κάθε τοπική κοινωνία εκφράζει διαφορετικά. Άλλο το Ελληνικό ζειμπέκικο άλλο το Τούρκικο, αλλά και τα δυο εκφράζουν όμοια αισθήματα και συγγενικές πολιτιστικές ανάγκες. Ο μοντερνισμός απομακρυσμένος από την επανάσταση κινδυνεύει να μετατρέπεται στο αντίστροφο του: σε κοινωνικό αυτονόπο, μιας αμνήμονος κοινωνίας που τιθασειεί τις διαφορετικότητες για να τις ελέγχει πιο αποτελεσματικά. Η ιστορία κι ο μύθος λένε ότι πηγαίνοντας ο Κολόμβος προς την Ινδία της ανατολής ανακάλυψε τις Δυτικές Ινδίες στη Δύση».

Το βιβλίο παρουσιάζεται την Παρασκευή, 17 Μαΐου, στις 7 μ.μ., στο Τελλόγλειο Ίδρυμα στη Θεσσαλονίκη. Θα μιλήσουν: Αλεξάνδρα Βουτυρά, Δημήτρης Ναζίρης, Γιάννης Φωκάς, Δημήτρης Ζουρούδης, Κυριάκος Κατζουράκης